

Természetvédelem Észak-Magyarországon

Természetközeli, folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelések a Bükkben

Természetes erdőkép

Fotó: Baráz Csaba

Az erdő a szárazföld legmagasabb rendű és legösszetettebb életközössége, ökológiai rendszere, amely a fás növények mellett számtalan lágyszárú növény-, állat- és gombafaj, valamint alacsonyabbrendű élőlény élőhelye. Az erdők igen fontosak az emberiség számára; jelentőségüket nagyon jól tükrözi az alábbi idézet: „Az erdő a termőtalaj, a légkör és a klíma védelmében, a vizek mennyiségének és minőségének szabályozásában betöltött meghatározó szerepe mellett meghatározza a táj jellegét, szebbé teszi a környezetet, testi, lelki felüdülést ad, őrzi az élővilág fajgazdagságát, megújítható természeti erőforrásként a környezeti állapot folyamatos javítása mellett nyersanyagot, energiahordozót és élelmet termel.” (Az 1996. évi az erdőről és az erdő védelméről szóló törvény preambuluma.) A Bükk Nemzeti Parkban több helyen történik természetközeli, folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelés. Ezek közül ismertetünk néhány példát.

Folytatás a 2. oldalon

Ökoturisztikai konferencia a „Magyar Nemzeti Parkok Hetén”

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) és a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság (BfNPI) – együttműködésben a Magyar Turizmus Zrt.-vel (MT Zrt.) – június 19-én ökoturisztikai konferenciát szervezett Csepokon, a Park Villa és Konferenciaközpontban. A „Magyar Nemzeti Parkok Hete 2009” nyitónapján rendezett szakmai összejövetel témája a *kulturális örökség védelme és ökoturisztikai hasznosítása* volt. A témaválasztást több tényező indokolta.

A MT Zrt. marketing-tevékenységében minden évben más-más turisztikai terméknek szentel kiemelt figyelmet. A tematikus évek sorában az idei év a Kulturális Turizmus Éve nevet kapta. A KvVM és a MT Zrt. között 2007-ben, a Zöldturizmus Éve kapcsán kialakult együttműködés 2008-ban, a Vizek Évében is folytatódott. 2009-ben ennek az együttműködésnek a keretében került sor a kulturális örökséggel kiemelten foglalkozó, a Magyar Nemzeti Parkok Hete keretében immáron harmadik alkalommal megrendezett ökoturisztikai konferenciára.

A témaválasztás mellett szólt az is, hogy az ökoturizmust a köznapi szóhasználatban jellemzően a természeti alapú turizmussal azonosítják, miközben a legtöbb ökoturizmus definíció szerint a turizmusnak ez a formája a természeti és (!) kulturális vonzerők fenntartható használatán alapul. Erre a tényre azért is érdemes ráirányítani a figyelmet, mivel a nemzeti parkok és egyéb védett

természeti területek – köztük például kiemelten a Bükk, valamint a rendezvénynek helyet adó Balaton-felvidék – a turisztikai vonzerőt jelentő kultúr-történeti emlékekben rendkívül gazdagok.

A konferenciát – a házigazda, Balogh László igazgató (BfNPI) köszöntője után – Szabó Imre környezetvédelmi és vízügyi miniszter nyitotta meg. Beszédében egyebek között szólt a nemzeti park-igazgatóságok által elnyert ökoturisztikai fejlesztési pályázatokról. Ezt követően két nyitóelőadás hangzott el: Haraszthy László természetvédelemért felelős szakállamtitkár a nemzeti park-igazgatóságok hazánk kulturális örökségének védelmében és ökoturisztikai hasznosításában játszott szerepét foglalta össze, majd Mátyai Roland, az Önkormányzati Minisztérium Turisztikai Szakállamtitkárságának fősztályvezetője a kulturális és természeti örökség turizmusfejlesztésben betöltött szerepét mutatta be.

Folytatás a 7. oldalon

A konferencia

Fotó: Kiss Gábor

Pókbangó a Kis-Egeden

2009 májusában a Natura 2000 területek botanikai feltárása során az Egerhez közeli Kis-Egeden előkerült a fokozottan védett pókbangó (*Ophrys sphecodes*) kicsiny populációja. A faj jelenleg az Északi-középhegységben igen ritka, csak a Naszályon illetve a Kis-Egeddel átellenben található Nagy-Egeden fordul elő.

A Kis-Eged flóráját tekintve nem marad el a „nagy testvér”, a Nagy-Eged flórájától. Az igen jelentős szubmediterrán hatás miatt számos déli, melegkedvelő növényfaj tenyészik a déli verőkön, míg a cserjés északi teraszos lejtőkön, bányafalperemeken üdebb termőhelyek fajai is fennmaradhattak a hagyományos gyümölcskultúrák védelmében. A pókbangó mellett megtalálható többek között a védett fajok közül a *leánykökörcsin*, a *tavaszi hérics*, a *bíboros kosbor*, a *sárga- és árlevelű len*, a *magyar lednek*, a *pusztai meténg*, a *nagyzezerjófű*, az *erdei szellőrózsa* és a *macskahere* is.

A Kis- és Nagy-Eged részét képezi a Natura 2000 hálózathoz is, illetve a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság tervezett délnyugati bővítésének is, mely a hegylábperemek értékes erdősztyepp és sztyeppvegetációját hivatott megőrizni.

A Bükk hegység botanikai feltárásakor a jelenkor kutatójának érdemes áttekinteni a neves elődök hagyatékát, ami a növénytanban elsősorban a herbáriumi és irodalmi munka áttekintését jelenti. A pókbangó kis-egedi előkerülése a Bükk és a Mátra jeles flórakutatójának, Vrabélyi Márton (1807–1877) a közel 140 éves adatának a megerősítését jelenti. Vrabélyi 1873. május 11-én gyűjtötte e kosborféléket ugyanitt, melyet Anton Kerner nagyszabású munkájában is ismertetett a széles szakközönség előtt („Die Vegetationsverhältnisse des minieren und östlichen Ungarns und angrenzenden Siebenbürgens” – Innsbruck, 1875).

Schmotzer András – BNPI

Pókbangó

Fotó: Schmotzer András

Ragadozómadár-védelmi körkép a Zempléni-hegységből és környékéről

(3. oldal)

Békászó sas

Fotó: Papp Gábor

Várkutatók nemzetközi konferenciája

A Castrum Bene Egyesület és a Heves Megyei Múzeumi Szervezet Dobó István Vármúzeuma megkeresésére a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság együttműködést kötött a 2009. évi 11. Nemzetközi Castrum Bene konferencia (Gyöngyös–Mátrafüred, 2009. szeptember 3–6.) megrendezésével kapcsolatban. A közreműködést annál is inkább fontosnak tartjuk, mert igazgatóságunk állami alapfeladatként meghatározott alaptevékenységei körébe a természetvédelem mellett a kulturális örökségvédelem – különösen a régészeti örökség megővése – is beletartozik. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 23. §-ában foglaltak alapján a törvény erejénél fogva védelem alatt áll – többek között – valamennyi kunhalom és földvár is. A védett természeti területeken kiemelt figyelmet fordítunk a várakra („földvárakra”) is: a részletes kezelési tervek tartalmi elemeit felsorakoztató részében a gyakorlati természetvédelmi célkitűzésekhez természetvédelmi stratégiákat rendelünk. (A természetvédelem és a kulturális örökségvédelem kapcsolódási pontjairól a 6. oldalon is olvashatunk.)

Vállaltuk a „Terminológia és tipológia a várkutásban” című várkonferencia társrendezését, valamint társkiadóként részt veszünk a Heves megyei vártopográfia c. kötet elkészítésében. A Mátrai Tájegység tájegységvezetője, Szuromi László irányításával rendeztük a Mátrában, a Mátrai tájvédelmi Körzet peremén lévő – a konferenciának nevet adó – Benevár környezetét, ahová kihelyeztünk egy többnyelvű tájékoztatótáblát is.

B. Cs.

Térenrendezés a Benevárban

Fotó: Baráz Csaba

folytatás az első oldalról

Erdőkezelés és „természetességi állapot” a Bükki Nemzeti Parkban

(Csohány, Barát-rét feletti erdő, Karácson-tisztás)

A Bükki Nemzeti Park Igazgatóság vagyonkezelésében jelenleg 3263 hektár nem összefüggő tömbben lévő erdőterület van, mely védett területen fekszik. Ezek kezelését nem gazdasági megfontolások alapján végezzük, kizárólagos célunk a **természetességi állapot** javítása. Erdeink jelenlegi szerkezete a több száz éves, gazdasági célból végzett erdőkezelés, az ún. **vágásos erdőgazdálkodás** következtében alakult ki. Az ilyen erdők többnyire egykorúak, egy lombkoronaszinttel, és kevés elegyfajjal rendelkeznek.

Természetvédelmi célunk elérése érdekében a vágástól eltérő, ún. **folyamatos erdőborítást** biztosító erdőkezelést kezdünk meg. 2009-ben 4 erdőtömbben mintegy 113,65 hektáron tervezünk ilyen jellegű erdőkezelést az adófizetőknek az erre a célra felajánlott 1%-os hozzájárulásából.

A folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelés alkalmazásakor a természetben lejátszódó folyamatokat utánozzuk, így módon segítve elő, hogy erdeink természetközeli állapotba kerüljenek.

Igazgatóságunk az erdő-tömb több pontján **lékeket** alakít ki, azaz maximum egy famagasság átmérőjű területen kivágja az ott található fákat. A mérsékelt övi lombdőlőkben zajló természetes folyamatoknak köszönhetően ezekben a lékekben megjelennek a lehulló magokból kikelő **faegyedek** (magoncok).

Ha ezt a tevékenységet a lékek helyének megfelelő megválasztásával folyamatosan végezzük, akkor erdeink hosszabb időtávlatban (80–120 év alatt) sokkal természetesebbé válnak.

Ez lemérhető lesz a **biológiai sokféleség**, a szerkezetesség növekedésében, a **változatos**

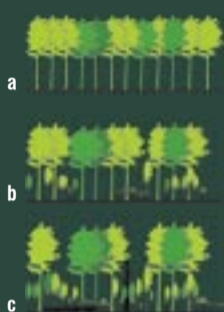
kor- és fajösszetétel kialakulásában.

Az igazsághoz tartozik, hogy a természet mindezt maga is megoldaná, ha „magára hagynánk” az erdőt, de mindezt jóval hosszabb idő alatt. Arról nem is szólva, hogy a mai viszonyok között a természetes folyamatok érvényre jutásának nehézsége miatt (magas vadlétszám, nem megfelelő elegyarány stb.) „nem vehetjük le a kezünket” teljesen ezekről az erdőkről. Az effajta erdőkezeléssel egyben példát szeretnénk mutatni a védett erdőterületeken gazdálkodók számára is.

Csikos Valéria – Fitala Csaba (BNPI)

1. kép: A nagy pele az odvas fákban bővelkedő erdők lakója

2. kép: A holtfa számos védett, fokozottan védett élőlény kizárólagos „lakhelye” és táplálékául szolgál

Az erdőátalakítás sematikus ábrája: a) jelen állapot, b) erdőkép a lékek kialakítása után, c) a majdani természetközeli állapot. Az ábra készítője: Csépanyi Péter

3. kép: A természet szerű erdők lakója a középfakopáncs

4. kép: Folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezeléssel érintett területek a Szalajka-völgyben

5. kép: A Szilvásvárad 41E erdőrézlet térképe

6. kép: Az orrszarvú bogár fejlődése a holt faanyaghoz kötődik

fajok ezekben a fákban fejlődnek, de a **fekete gólya** is ilyen fákra építi fészket. Ezek a **famatuzsálemek** hatalmas lombzatokkal, nagytömegű termésükkel sokféle növényevő (**fitofág**) állat táplálékát jelentik a **lepkehernyóktól** egészen a **gerincesekig**. Nem beszélve az ilyen fákban keletkező odvakról, melyek pl. **odúlakó denevérek**, **madarak** illetve **pelék** lakhelyei.

Lábon álló vagy fekvő elhalt fák
Az idős fák előbb-utóbb elhalnak, ágaik letöredeznek, egy részük kidől. Ezeket a fákat „**holtfa**”-nak nevezzük. A holtfa az erdőben „tovább él” azáltal, hogy számos élőlény kizárólagos „lakhelye” és táplálékául szolgál, ezen kívül fontos szerepet játszik – a lebontó szervezetek (pl. a **gombák**) közreműködésével – az erdő anyag- és energiaforgalmában. A jelentős természetvédelmi értéket képviselő **havasi cincér** és **fehérhátú harkály** előfordulása holtfák nélkül elképzelhetetlen.

Változatos fa- és cserjeállomány
Ebben az erdőben viszonylag sokféle faj fordul elő. A fajok között a

Természetközeli, folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelés a Szalajka-völgyben

A Szalajka-völgyben és térségében lévő erdők évente több százezer látogatónak nyújtanak pihenési, kikapcsolódási, felüdülési lehetőséget, mára „**közjóléti**” szerepük felértékelődött.

A társadalom fejlődésével összhangban az emberek erdővel szemben megfogalmazott igényei és elvárásai változnak. Az erdők kezelése mindig ezen elvárásoknak, igényeknek próbál eleget tenni. Az erdőgazdálkodást kétszáz éve bevezető elődeink csak arra ügyeltek, hogy az intenzíven hasznosított területen mindig folyamatos legyen a faanyag utánpótlása. A jelenlegi társadalmi elvárásnak a **természetközeli erdőgazdálkodás** formái felelnek meg leginkább. Ezen belül is egyre jobban előtérbe kerül az ún. **nem vágásos erdőkezelés**, a teljes és állandó erdő borítottságot biztosító erdőgazdálkodás, melynek alkalmazásakor a **természetben lejátszódó folyamatokat utánozzuk**, így módon segítve elő, hogy erdeink természetközeli állapotba kerüljenek a gazdaságosan kitermelhető faanyag mennyiségének és minőségének csökkenése nélkül.

Az Egererdő Erdészeti Zrt. és jogelődje régóta következetesen a természetközeli, ezen belül a folyamatos erdőborítást biztosító gazdálkodás bevezetését tartja egyik fontos szakmai feladatának. Ennek megvalósítása érdekében a Szalajka-völgyben és térségében 1994-től kezdődően végez ilyen erdőkezelést a mellékelt térképen zöld és sárga színnel ábrázolt területeken, az idősebb erdőkben **csoportos szálalóvágás**, a középkorú erdőkben **átalakító üzemmód** (erdőgazdálkodási mód) bevezetésével.

Csoportos szálalóvágásos erdőkezelés a Szilvásvárad 41E erdőrézletben

Kitűzött cél a Szilvásvárad 41E erdőrézletben: A jelenlegi – kiinduló állapotként meglévő – egykorú (124 éves), egy lombkoronaszinttel (bükk-kocsánytalan tölgy felső szint), és kevés elegyfajjal rendelkező erdő átalakítása, szerkezetének közelítése a **természetes erdőkéhez**, folyamatos erdőborítottságot biztosító erdőkezeléssel, **csoportos szálalóvágással**.

Erdőkezelés (átalakítás):
Az erdőrézlet 2007-ig hagyományos vágásos erdőgazdálkodási módban volt kezelve. A 2001 év őszén lehullott bőséges bükkmakktermésnek és a 2003 őszi tölgymakktermésnek köszönhetően az erdőterület nagy részén megjelent az újulat (fiatal csemeték tömege). Erre és a korábbi időszakban felnevelkedett idősebb facsemeték csoportjaira alapozva 2007 telén 7 db 20–25 méter átmérőjű körben kerültek

Ragadozómadarak és védelmük a Zempléni Tájegységben

Abaúj-Zemplén tájain szép számban fészkelnek e csoport tagjai. Több fajnál a hazai állomány fele, harmada e térségben fészkel, sőt a szirti sas hazánkban például csak a Zempléni-hegységben költ. E rövid cikkben a térségben fészkelő 15 faj közül néhány fokozottan védett fajról tennék említést, igyekezve néhány veszélyeztető tényezőt megismertetni, valamint az itt folyó védelmi tevékenységbe is bepillantást nyújtani.

Kígyászölyv (*Circaetus gallicus*)

A Zempléni-hegységben az 1980-as években több mint 20 pár fészkel, napjainkban 9 párról vannak adatok. A párok elhelyezkedésüket tekintve, a hegység peremterületén a szőlővidékek feletti bokros, melegkedvelő tölgyesekben találhatóak leginkább.

Fő táplálékállatai a hullók. Akár a 1,5 méter hosszú erdei siklót is képes elkapni. A szülők a zsákmányt lenyelik és így szállítják a fészkekben nevelkedő egy fiókához. Előfordul, hogy a hosszú sikló egy

része kicsüng a madár csőréből, ahogy a fészke felé tart, ez könnyen felismerhetővé teszi a fajt.

Békászó sas (*Aquila pomarina*)

Az utóbbi években a faj állománya nagymértékben csökkent mind Abaúj-Zemplén tájain, mind országos szinten. Az 1980-as években 25–30 pár fészkel a Zempléni-hegységben, mára ez az állomány 13–15 párra csökkent. A magyarországi állomány 30–40 párra tehető. Érdekességként említhető a szomszédos Szlovákia, ahol 800–900 páros állományt becsülnék a szlovák madártani szakemberek.

Táplálkozását tekintve elsősorban kisebb rágcsálókat, egereket, pockokat zsákmányol. Békákat is zsákmányolhat – amint azt neve alapján várnánk is – de a kétélűek e csoportja sem tartozik fő táplálékállatai közé. Jellegzetes tulajdonsága a fajnak, hogy elkaptat zsákmányát nem a karmai között, hanem a csőrében viszi be fiókájának a fészekbe.

Parlagi sas (*Aquila heliaca*)

A parlagi sas a hazai madárvilág egyik legféltettebb kincse. E faj a világviszonylatban veszélyeztetett fajok kategóriájába tartozik. Az egész európai állományból csak a magyarországi növekedett, máshol csökken, vagy stagnál az állomány. Abaúj és Zemplén tájain 14–15 pár fészkel e nemes madárból.

Régebben szinte kizárólag a középhegységeink erdeiben költött, de ma az állomány kétharmada a síkvidéki területeken fészkel, elsősorban mezőgazdasági környezetben.

Fő táplálékállatai – ürge, hörcsög, fácán, mezei nyúl – is inkább a síkvidéki területeken fordulnak elő nagyobb számban. Az egykori kiterjedt hegylábi ürgés legelőkről sajnos az ürge teljesen eltűnt.

Szirti sas (*Aquila chrysaetos*)

Egyik legerőteljesebb ragadozómadarunk a szirti sas. Elsősorban a magas hegyek fészkelő madara ez az egész északi féltekén elterjedt sasfaj. Magyarországon csak a Zemplé-

Fotó: Papp Gábor

ni-hegységben fészkel jelenleg 5 pár, de kóborló – főleg fiatal példányokat – bárhol megfigyelhetünk. Fészket – mely meglehetősen nagyméretű is lehet – nálunk fákra építi. Magashegységekben, sziklás területeken szívesen építi sziklapárkányokra. Táplálkozását tekintve nagyon változatos, mind a zsákmányolt fajokat, mind azok méretét tekintve. Erőteljes ragadozómadárként elkapja a rókát, nyestet, de leggyakrabban kisebb emlősöket, madarakat zsákmányol. Talál-

tak már fészkeben őzet, uráli baglyot, egerészölyvet. Mongóliában vadászmadárként a farkasra is ráengedik.

Szegedi Zsolt
(ANPI – Zempléni Tájegység)

1. kép: Parlagi sas
2. kép: Szirti sas
3. kép: Műfészek építése
4. kép: Oszlopszigetelés készítése
5. kép: Békászó sas

Veszélyeztető tényezők, védelmi tevékenységek

2

Fotó: Papp Gábor

A fészkek pontos ismerete, elengedhetetlen a ragadozómadarak megőrzése szempontjából. Ha a fészkek helyét nem ismernék pontosan, nem lehetne megfelelően megtenni a szükséges korlátozó intézkedéseket. A fészkeket elsősorban a téli fészektérképezés során derítjük fel.

A táplálkozó területek megszűnése, átalakulása, a táplálékállatok eltűnése, bármely faj szempontjából alapvető probléma. Egy érzékeny sasfaj is „hozzászokhat” bizonyos zavaró tényezőkhöz a területén, de a táplálék hiányát semmilyen ragadozó nem képes megszojni.

Mérgeződések

Az elmúlt évekig hazánkban a mérgező pusztítást is megszüntnek lehetett tekinteni. Viszont 2006-ban újból jelentkezett ez a veszélyforrás, hiszen szűk egy év alatt 21 mérgezett sást találtak (7 rétisas, 14 parlagi sas). A Zempléni Tájegységben legutóbb egy mérgezett fiatal szirti sas is előkerült.

Áramütés

A nagy testű madarak (nemcsak a ragadozó madarak) esetében fokozott veszélyforrást jelentenek a közép- és magasfeszültségű szabadvezetékek. Ezek az oszlopsorok táplálkozó területeken húzódnak keresztül, gyakran olyan helyen, ahol a közelben nincs fa, vagy bármely kiülésre alkalmas elem a ragadozó madarak számára, így a madarak gyakran felülnek rájuk. Ha a madár a keresztartóra ül, és

közben érinti az elektromos vezetőket, áramütést szenved és az esetek legnagyobb százalékában elpusztul, vagy örökre röpképtelen marad.

Az áramszolgáltatóval közösen igyekezünk a legveszélyesebb oszlopsorokat szigetelni. Legkedvezőbb az lenne, ha az új oszlopsorok telepítésekor, eleve madárbarát megoldásokat alkalmaznának.

Műfészek építése, költőládák kihelyezése

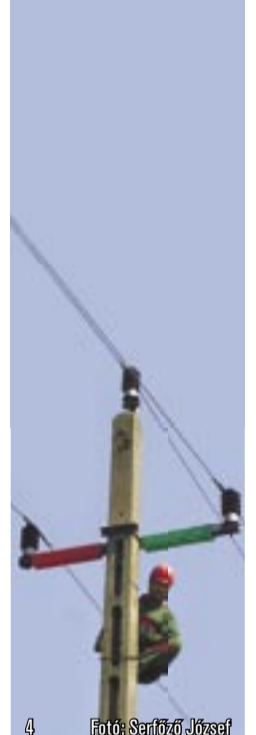
A fészket nem építő sólymfélék esetében a költés sikerét nagymértékben megnöveli egy jól kihelyezett műfészke. Ezek lehetnek tényleges madárfészkekre hasonlító műfészkek, de lehetnek költőládák vagy költőtálcák. A kerecsensólyom és

a vörös vércse szívesen elfoglalják akár a magasfeszültségű vezetékek tartóoszlopaire kihelyezett költőládát, illetve tálcát. A műfészkeknek a jó fészkepítő fajok esetében is fontos szerepe van.

Sérült madarak gyógyítása

Sok esetben kerülnek emberkézre áramütött, beteg, gépjármű által elütött, de még élő ragadozómadarak. Ha ezeket sikerül „madárházba” eljuttatni, esélyük lehet a további életre. Ha valaki sérült ragadozómadarat talál, értesítheti az illetékes nemzeti park-igazgatóságot, a Magyar Madártani Egyesület helyi szervezetét, vagy a környéken lévő vadasparkot.

Sz. Zs.

4

Fotó: Serfőző József

8

Fotó: Szegedi Zsolt

5

Fotó: Papp Gábor

Egy sokoldalúan kutatott barlang

1. kép: Túl a Háztetőn, a Rom-teremben
Fotó: Baráz Csaba

1. kép: Túl a Háztetőn, a Rom-teremben
2. kép: Cseppkőképződmények a barlangban
3. kép: A Nagy-terem
4. kép: Újból a felszínen
5. kép: A Hajnóczy-barlang Galéria nevű termének alaprajzi térképe

Igazgatóságunk overallos barlangtúrák lebonyolításának lehetőségét biztosítja nyolc bükki Barlangban (<http://www.bnpi.hu/?c=turizmus/tura/barlang/overallosturak>). Felkészültséget és sport teljesítményt is igénylő túrák bővítési lehetőségét vizsgálva a minisztérium felelős osztályainak munkatársai tettek látogatás 2009. április 18-án a cserépfalui Odor-hegy oldalában nyíló Hajnóczy-barlangban. A bejárást Ferenczy Gergely barlangtani szakreferens vezette, melyen a vendégeken – Dr. Kiss Gábor (Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály) és Németh Imre osztályvezető (Társadalmi Kapcsolatok Osztály – kívül Baráz Csaba oktatási referens és Holló Sándor osztályvezető is részt vett. A közel 5 órás földalatti kirándulás során a barlang nehezebben járható részeibe is bejutottunk. A bejáráson bebizonyosodott, hogy a barlang fizikai és mentális állóképességét igénylő szakaszai, a barlangi képződmények fokozott sérülékenysége nem teszi lehetővé az overallos barlangtúrák indítását.

Holló Sándor
földtani és tájvédelmi osztály,
osztályvezető, BNPI

A Hajnóczy-barlang

„A Cserépfalu község határában emelkedő Odor-váron, 460 m tszf. magasságban nyíló rendszert 1971-ben bontással tárták fel a tiszaföldvári Hajnóczy József Gimnázium diákjai. A triász időszerű, ladinai-karni tűzköves, ill. tűzkömentes szürke mészkőben* kialakult, 2350 m összhosszúságban és 135 m mélységben** ismert barlang két jól elkülöníthető részre osztható: a réteglap menti oldódással, és korroziós folyamatokkal kialakult, keskenyebb, szűkületekben gazdag, tekervényes járatok, valamint az eróziós folyamatokkal létrejött szakasz, amelyre a nagy formák és a rendszer legnagyobb méretű termei

jellemzők. A nagy termek közötti átjárhatóságot omladékok, törmelékhalmozatok nehezítik. Alsó szintjében időszakos patak található. A változó méretű, szín- és formagazdag álló- és függőcseppkövekben, hatalmas cseppkőfolyásokban igen gazdag barlangban több helyen barlangi gyöngyök és helikíttek is előfordulnak.

A genetikai, morfológiai és ásványtani értékei alapján 1982-ben fokozott védelem alá helyezett Hajnóczy-barlang lezárt, csak engedéllyel látogatható. Bejáráshoz jó másztudás és technikai eszközök alkalmazása szükséges.” (Szők Kinga: Fokozottan védett barlangok. In A Bükk Nemzeti Park. Hegyek, erdők, emberek. Eger, 2002. 182.)

Tudományos kutatások a barlangban

„A 70-es évek közepétől a barlang megismerése érdekében különböző tudományos munkák indultak el. Az őslénytani eredményeket Hír János alapozta meg, aki 1974-ben a Felső-Galériában egy, a középső pleisztocénben kihalt medvefaj (*Ursus deningeri*) maradványait találta meg. Ezt követően Kordos László vezetésével több mázsányi üledék átvizsgálása után, a Felső-Galériát az Óriás-teremmel összekötő sziklahalmaz anyagából számos más állat kíséretében a fontos korjelző pocokfaj (*Mimomys savini*) jelenlétét bizonyították. Ilyen idős barlangi kitöltés ez ideig a Bükkben csak három helyről volt ismert.

A barlang klímáját 1975. és 1977. között – nyaranta – Miklós Gábor és Városi József vizsgálta. Megállapításaik szerint a barlang léghőmérséklete – viszonylag alacsony – 8,5-10,5 °C között változik, relatív páratartalma 98%.

1977-ben a barlang különböző pontján csepegővíz-, kőzet-, hordalék- és levegőmintavétel történt. A vízminták elemzését a Közép-Tisza-vidéki Vízügyi Hivatal szolnoki laboratóriumában végezték, míg a kőzetmintákat a MÁFI-ban vizsgálták. 1978-ban a Hajnóczy-barlangban – az országban elsőként – megkezdődött a radonkutatás, amit a debreceni ATOMKI osztályvezetője, Somogyi György irányított. A barlang feltárásával párhuzamosan a csoport tagjai a járatok felmérésére is jelentős időt szenteltek, de a rendszer pontos felszín alatti kiterjedésének meg-

2. kép: Cseppkőképződmények a barlangban
Fotó: Baráz Csaba

határozása csak a közeljövőben várható.” (Varga Csaba: Hajnóczy-barlang. In Magyarország fokozottan védett barlangjai. Budapest, 2003. 203-204.)

A Hajnóczy-barlang üledékei

„A Hajnóczy-barlang – valamennyi bükki barlang között egyedülállóan – alsó pleisztocén üledékeket is tartalmaz, melyek valószínűleg a templomhegyi faunaszakaszba helyezhetők. (Habár a fauna feldolgozottsága és a korhatározás nem tekinthető véglegesnek.) A barlang fejlődése során három üledékbeáramlási hullám zajlott le.

Ezek között voltak idősorozatok (pl. az egész középső pleisztocén), amikor a barlangnak nem volt kapcsolata a felszínnel. A felső pleisztocén elején jelentős mennyiségű vörösagyag került a barlangba, amely – mind üledéktani jellemzőiben, mind faunájában – eltér az alsó pleisztocén vörösagyagoktól. A „riss-würm” végén és a holocénben kifagyásos törmelék rakodott le. A megvizsgált mintákban igen gyakoriak az olyan üledékszemszek, melyek a közeli palaösszletből, valamint a Bükköt a pleisztocénben még nagyrészt lefedő takaróból származhatnak.” (Hír János: A Hajnóczy-barlang üledékei. Karszt és Barlang, 1985. évf. 1-11. füzet, p. 17-24.)

3. kép: A Nagy-terem
Fotó: Baráz Csaba

* Felsőtárkányi Mészki Formáció
** A barlangról pontos térkép áll rendelkezésre, melyet az Országos Barlangnyilvántartás keretén belül az Ariadne Barlangkutató Egyesület készített el. Eszerint a barlang hossza 4257 m, vertikális kiterjedése 125 m.

4. kép: Újból a felszínen
Fotó: Kiss Gábor

5. kép: A Hajnóczy-barlang Galéria nevű termének alaprajzi térképe
Felső-galéria
Alsó-galéria
Országos Barlangnyilvántartás, Ariadne Barlangkutató Egyesület

A Janka-tarsóka nyomában a bükkaljai temetőekben

Amennyiben a temetők természetvédelmi értékeire gondolunk, elsősorban valószínűleg az idős fák, illetve az általuk biztosított nyugalmat „megháláló” madarak és denevérek jutnak az eszünkbe.

lőszpusztai reliktum honos állománya került elő a járszági Pusztamonostor temetőjében), a Bükk hegyláberemén ezen speciális élőhelyek felmérése nem történt meg. Ismeretes, hogy az Alföldön a nagyfokú

ikos tájszerkezet (erdőfoltok, gyümölcsösök, legelők, kaszálórétek, kisparcellás szántók) lehetőséget biztosít a fajok fennmaradására, sőt megtelepedésére is. Bár az ember növényzet-alkotó munkája itt is tetten érhető (pl. beépített területek növekedésével), a természetes, természetközeli élőhelyfoltok kiterjedése jóval jelentősebb.

Az alföldihez hasonló maradványjellegű foltok, mezsgyék jelentőségét a hegyláberemen eleve csekélyebbnek vélték.

2004 tavaszán az egri Kissasszony-temető oldalában meghúzózó első világháborús „Hősök temetőjében” történt látogatás során egy hazai és nemzetközi szinten is védett növényünk, a Janka-tarsóka (*Thlaspi jankae*) jelentős állományaira akadtunk. A temetők szisztematikus botanikai kutatásának fontosságát erősítette az a tény is, hogy Somlyay Lajos, a Magyar Természettudományi Múzeum kutatója a

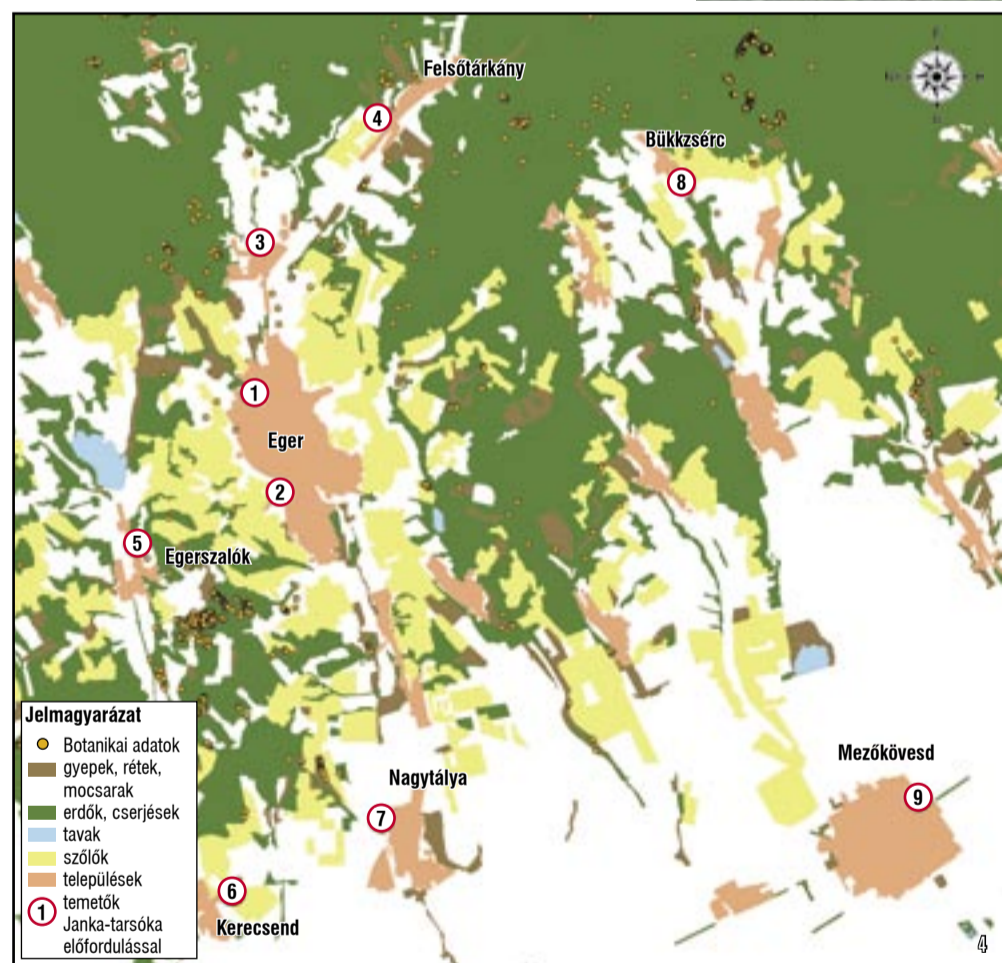

(Nem véletlen, hogy a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület bükki helyi csoportja a nagysikerű „Fülemülék éjszakája” rendezvényt az egri Rozália-temetőben szervezte idén májusban.)

Kevesen gondolják, hogy számos temető jelentős növényzeti értéket is rejt. Bár a szakközönség előtt ismeretek egyes lőszpusztai maradványfajok temetőben való előfordulása (pl. a korábban kipusztult hirt csipkés gyöngyvirág (*Spiraea crenata*)

mezőgazdasági művelés térdődítésével a lőszpusztai elemek jórészt a határmezsgyékre, kunhalmokra, földvárakra illetve a csatornák peremére szorultak vissza. (A Csörsz-árok különös növényföldrajzi és kultúrtörténeti jelentőségéről mi is beszámoltunk a Zöld Horizont 11. számában.) De mi a helyzet a dombvidékeken?

A dombsági, hegyláberemi tájak adottságaiból következik, hogy a természetes növényzet jobb megőrzöttségű, a moza-

mezőkövesdi köztemetőben is megtalálta e fajt.

Ezen véletlen felfedezéseket követően a tavaszi botanikai felmérések tervezésekor a Bükkalja temetőinek térképezése prioritást kapott. Jelenleg közel 10–15 temető, temető-kertet vizsgáltunk meg a térségben, és eredményeink minden előzetes várakozást felülmúltak. A temetőben egyes védett erdősztyepp növényfajoknak igen jelentős állományai találhatók meg (l. alábbi táblázat). Jogosan merül fel a kérdés: hogyan kerültek oda ezen növények? Bár az előkerült védett növények között vannak igen tetszetősök is (pl. macskahere, agárkosbor, réti iszalag), ezen fajok együttes – és sokszor tömeges – előfordulása a területek „menedék” (refugium) jellegét bizonyítja. A kevésbé atraktív, kora tavasszal nyíló Janka-tarsóka a temetőkertek tipikus kezeléséhez jól alkalmazkodott, a nyári eleji kaszáláskor az érett termések kiperegnek, ezáltal fenntartva, erősítve az állományt. Nem is véletlen, hogy ő lett a temetőkertek védett növényeinek a „zászlóshajója”, jelenleg kilenc temetőből ismert a jelenléte.

A temetőkertek többsége igen régi kialakítású, „mint szentelt helyek” a régebbi időben a templomok körül létesültek, „mintegy részét képezve a templomnak”. Temetkezési funkciójuknak megfelelően fontos szempont volt kialakításukkor az is, hogy ármentes térszínen legyenek. A vizsgált temetők jelentős része egykori teraszokon, meredek letöréseken található (pl. Eger, Laskó-terasz, Szala-part), mely területek vagy megtartották folytonos kapcsolatukat a természetes gyepterületek-

kel (pl. felnémeti, bükkzsérci, egerszalóki temető) vagy pedig a települések fejlődésével „élő szigetté”, zárvánnyá váltak (pl. egri Hősök temetője, Zsidó-temető, mezőkövesdi temető). Azokban az esetekben, ahol a temetőkert ma is természetserű gyepekkel érintkezik, ott a folyamatos ökológiai kapcsolatok jobban fennmaradhattak.

A temetők funkciójából adódóan a természeti értékek megőrzöttsége hosszabb távon is biztosítható. Egyes temetők történelmi emlékhelyként védelmet is nyertek, például a Hősök temetője (9/2000. (XI.24.) sz. közgyűlési rendelettel). Igazgatóságunk fontos feladatának látja az elkövetkezendő kutatások, felmérések mellett a felekezeti és a köztemetők kezelőinek tájékoztatását és bevonását a temetők természeti értékeinek megőrzése érdekében.

Schmotzer András
kutatói referens, BNPI

1. kép: Janka-tarsóka-tenger az egri Hősök-temetőjében
2. kép: Janka-tarsóka
3. kép: „Minden siron nő virág”
4. kép: A Janka-tarsóka elterjedése a Bükkalján, Eger környékén (A térképet szerkesztette: Schmotzer András)

Elismerések

A Föld Napja alkalmából április 22-én a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság három munkatársát tüntették ki.

Duska József a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság igazgatója, a természetvédelem ügye érdekében 25 év alatt kifejtett munkája elismeréseként kapta meg a Pro Natura Díjat. Duska József 1997 óta tölti be a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság igazgatói posztját. Igazgatóként irányítása alatt az elmúlt évtizedben a BNPI vagyonkezelésében lévő terület nagysága jelentősen megnőtt, elkészült a legtöbb védett terület kezelési terve, több nemzetközi projektbe kapcsolódott be, és több hazai és uniós pályázatot nyert meg az igazgatóság.

Mező Hedvig a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság ökológiai szakreferense Miniszteri Elismerő Oklevélet vehetett át a jeles nap alkalmából. Mező Hedvig kiemelkedő munkájával segítette elő a védelemre érdemes természeti értékek és területek védetté nyilvánítását, valamint a védett természeti területek természetvédelmi kezelési terveinek elkészítését. Emellett jelentős részt vállalt a Víz Keretirányelvvel kapcsolatos feladatok ellátásában is.

Baráz Csabának a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága oktatási szakreferensének Pro Natura emléklapokat adományozott Szabó Imre környezetvédelmi és vízügyi miniszter, az ifjúsági szemléletformálásában, környezettudatos nevelésében végzett munkája,

hatékony ismeretterjesztési tevékenysége elismeréseként. Baráz Csaba a Műemléki Világnapon (április 18.) az oktatási és kulturális minisztertől a „Régészeti örökségért Schönvisner István-emlékérmet” vehetett át, az Európában is egyedülálló kaptárkövek kialakulásának kutatása és kulturális fontosságának tudatosítása, az őskori és középkori várkutatás, valamint a Bükk-vidék egyéb kulturális örökségének felmérése, feltárása és népszerűsítése terén szerzett érdemeiért.

Szabó Imre környezetvédelmi és vízügyi miniszter az augusztus 20-ai állami ünnep alkalmából a köztársasági elnök megbízásából a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjét adta

át Bodnár Mihálynak, a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság tájegységvezetőjének, a Borsodi Mezőség és a Kesznyéteni Tájvédelmi Körzet kialakítása, vizes élőhelyeinek rehabilitációja, megőrzése, bemutatása érdekében végzett munka elismeréseként. A miniszter Miniszteri Elismerő Oklevélet adományozott Pecze Imrének, az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság túravezetőjének, a védett természeti értékek, barlangok bemutatása, népszerűsítése érdekében hosszú időn át végzett tevékenységéért és Urbán Lászlónak, a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi területi felügyelőjének, a Mátrai Tájvédelmi Körzet értékeinek megőrzése, bemutatása során végzett munkájáért. Gratulálunk az elismerésekhez!

5. kép: Duska József igazgató átveszi a Pro Natura Díjat

Fotó: Baráz Csaba

Fotó: HOTE archív

Fél évtized kulturális örökségeink megismertetéséért

A Herman Ottó Tudományos Egyesület bemutatkozása

A Herman Ottó Tudományos Egyesület 2004 nyarán alakult Miskolcon, akkor még többségében frissen diplomát szerzett fiatalok közös elhatározásából. Elsődleges célunk az Észak-magyarországi régió tudományos, kulturális életébe való bekapcsolódás és az általunk folytatott, önálló projektekben megvalósuló kutatási témák megismertetése a szakemberekkel és a nagyközönséggel. Fiatal, tehetséges, elsősorban a Miskolci Egyetem hallgatóinak, végzőseinek kívánunk szakmai segítséget nyújtani kutatásaik támogatásához, és lehetőséget biztosítani, hogy az általuk feldolgozásra kerülő témáikat konferenciákon ismertessék, nyomtatott vagy elektronikus formában azokat publikálhassák.

Erre biztosítunk lehetőséget a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Észak-magyarországi Irodájának munkatársaival közösen szerkesztett és elekt-

ronikus formában terjesztett periodikánkban, a havonta megjelenő Észak-magyarországi Műemléki és Kulturális Hírlevélben. Ezen utóbbi vállalkozásunk az egyesület tevékenységi körének másik fő gerincvonalára, a műemlékvédelemre, és annak fontosságára, jelentőségére és szélesebb körben való megismertetésének lehetőségére helyezi a hangsúlyt. Rövidebb építészeti, műemlékvédelmi témájú szakkikkek mellett megjelentetünk könyvajánlót, linkajánlót, kulturális programokat és beszámolókat, valamint turisztikai írásokat is. A Hírlevél elérhető a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Észak-magyarországi Irodájának hivatalos honlapján: www.koh7.hermuz.hu.

A hírlevél megjelenésével párhuzamosan, immár ötödik esztendeje, havonta rendezük meg – szintén a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

miskolci székhelyű irodájával együttműködve – a „Műemléki beszélgetések a sokszínű örökségvédelemről” c. rendezvénysorozatunk aktuális előadásait. A meghívott hazai vagy külföldön élő magyar szakemberek az örökségvédelem különféle aspektusait járják körül.

A különböző típusú műemlékeket (várak, kastélyok, népi építészet emlékei, történeti kertek), régészeti (mint a gönci pálos kolostor, különböző vármokok védelme, az Avas-Tűzköves paleolit lelőhelye), tárgyi (mint az Oroszországból visszakérült sárospataki könyvek, muzeális értékű orgonák), ipari (Diósgyőr-Vasgyár védeltségét érdemlő épületei), ill. természeti örökségeket (a Bükk barlangjai, a bükkaljai kaptárkövek és sziklaképzések, természetvédelem és örökségvédelem kapcsolata) és ezek elméleti kérdéseit bemutató előadások megtartására tapasztalt, az adott témában ki-

emelkedően kompetens szakembereket kérünk fel minden évadban.

Legfontosabb célunk az, hogy elsősorban a fiatal egyetemistákban és az érdeklődő közönségben, a városi tevékeny civilekben a még megmaradt műemléki, kulturális és természeti értékeink megismerésének élményét, tudatos védelmét, és ennek a szellemiségnek a befogadását elmélyítsük. A megmentésre váró, megőrzésre érdemes emlékek mellett fel szeretnénk hívni a figyelmet a védettséget nyert épületek, kulturális és természeti emlékek folyamatos figyelemmel kísérésére, gondozására és megóvására. A civil szféra erősödése, az oktatás és a személyes példa ereje együttesen szükséges a hazai történeti épületek, tárgyi, természeti és szellemi emlékek kezelésében bekövetkező, sürgető fordulathoz.

Gál-Mlakár Zsófia

Civilek örökségeinkért – Civil fórum Miskolcon

A Herman Ottó Tudományos Egyesület 2009. május 29–31. között háromnapos konferenciát rendezett határon inneni és határon túli, épített, műemléki és régészeti örökségeink megőrzésével és felújításával, illetve ismer-

terterjesztéssel foglalkozó civil szervezetek számára. A rendezvényen vendégül láttuk a nonprofit szervezetek, magánszemélyek mellett állami intézmények – köztük az Aggteleki és a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság

– képviselőit is, akik örökségeink megóvásában és minél szélesebb körben való megismertetésében meghatározó feladatot töltenek be.

A rendezvény célja elsődlegesen az volt, hogy előzetes képet kapjunk arról, hogy

milyen problémákkal küzdenek a mindennapokban a nonprofit szervezetek. Minden résztvevőtől azt kértük, hogy bemutatkozásuk során az évek alatt rendszeresen vagy időszakosan jelentkező nehézségeket és esetleges megoldási stratégiáikat osszák meg az érdeklődőkkel. Bár egy rep-

rezentatív adatsorhoz és probléma-feltérképezéshez kevés volt a résztvevők száma és a rendelkezésre álló idő, mégis körvonalazódott néhány olyan terület, amellyel működése során szinte minden szervezet szembesül.

Hajdú Ildikó (Herman Ottó Tudományos Egyesület)

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság kötelességei, feladatai és lehetőségei a kulturális örökség védelmében

A nemzetipark-igazgatóságok számára több irányból is keletkeznek feladatok a kulturális örökség védelmében. Az 1996. évi LIII. (a természet védelméről szóló) törvény a nemzeti park, illetve tájvédelmi körzet kijelölésénél rendeltetési feltételként határozza meg a kultúrtörténeti jelentőséget, illetve ezen értékek védelmét. Egyes elemeinek felmérését, nyilvántartását, megóvását pedig kifejezetten a nemzetipark-igazgatóságok feladatkörébe rendeli. Ilyenek például a kunhalmok vagy földvárak, me-

lyek a régészeti értékek mellett gyakran természetvédelmi oltalom alatt álló fajok számára is élőhelyet biztosítanak.

A 2001. évi LXIV. (a kulturális örökség védelméről szóló) törvény is kapcsolódik a természetvédelmi szakterülethez. Több pontjában is utal a természeti és kultúrtörténeti értékek megőrzésével kapcsolatos közös szabályozásra (pl. védett természeti területen lévő kulturális örökség védelmére, egyes Világörökség Lista helyszínek). Kiemelendő itt a régészeti örökség védelme, melyet a nemzetipark-igazgatóságok szervezetén belül működő természetvédelmi őrszolgálat közösen ellátandó feladatként határoz meg a kulturális örökségvédelmi hatóság számára.

A nemzetipark-igazgatóságok vagyonekzésében több, a Magyar Állam tulajdonában álló műemlék is található, mint például az Aggteleki Nemzeti Park területén, Martonyi határában, az országos jelentőségű három-hegyi pálos templom- és kolostorrom, amelynek megóvása, rekonstrukciója több mint 10 éve egyik kiemelt feladatunk.

A „Civilek örökségeinkért” c. rendezvényen a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság részéről Baráz Csaba tartott előadást „Határterület. A természeti és kulturális örökség együttes védelmének erősségei és gyengeségei” a Szomolyai Kaptárkövek Természetvédelmi Terület példáján” címmel. Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság kulturális örökségvédelmi tevékenységét Rózsa Sándor ismertette.

Fotó: Rózsa Sándor

Fotó: Rózsa Sándor

Az igazgatóság kezelésében lévő barlangok egy jelentős része egyúttal fontos régésze-

ti lelőhely is. A barlangok viszonylag védett körülményei között számos régészeti érték őrződött meg az utókor számára az emberiség történetének szinte minden korszakából. Az Aggteleki Nemzeti Park területén talán a legismertebb a Baradla-barlang, de Szögliget határában is található egy – nemzetközi jelentőségű – barlangi lelőhely, melynek feltárása jelenleg is folyamatban van.

A védett területeken található kulturális örökség bemutatathatóságának megteremtése nemcsak kiemelt feladat a nemzetipark-igazgatóságok számára, hanem lehetőség is a védett területre érkező érdeklődők programjának tartalmasabbá tételéhez. Hazánk kulturális értékeinek bemutatása, megismertetése egyúttal biztosítja fennmaradásukat is.

Rózsa Sándor
Őrszolgálat-vezető, ANPI

1. kép: A bükkaljai kaptárkövek sorsát több civil szervezet is figyelemmel kíséri. E kultúrtörténeti jelentőségű földtani alakzatok – melyek jól reprezentálják a természeti és kulturális örökségvédelem szoros kapcsolatát – „ex lege” védetté nyilvánítására több kezdeményezés is elindult
2. kép: „Műemléki beszélgetések”
3. kép: Ásatás egy barlangban
4. kép: A tűzéri vár
5. kép: Bronzkori leletek az Aggteleki Nemzeti Park területén

Fotó: Rózsa Sándor

Programok

...volt

Európai Nemzeti Parkok Napja
(május 30.)

Fotó: Baczur János

Május utolsó hétfőjén kerékpártúrát szervezett az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósággal karöltve a Bükk Nemzeti Park Igazgatósága. A túra immáron tizenegyedik éve került megrendezésre az Európai Nemzeti Parkok Napja (május 24.) alkalmából. Ezen a szombati napon mintegy 110 kerékpáros indult neki Szilvásváradról Aggtelekre, 13 települést érintve és védett területeken áthaladva. A kisebb falvak nyugodt légkörükkel, a zöldellő védett területek csendességükkel várták a kerékpárosokat. Megállóhelyeink, Uppony, Vatos-tanya és Gömörszőlős izgalmas látnivalókat és tudásszerzést kínáltak a résztvevőknek.

Európai Geoparkok Napja a Nógrádi Geoparkban (május 23–június 7.)

Az Európai Geopark Hálózat minden évben megrendezi öreg kontinensünk földtani

Fotó: Érika Anderkova

örökségének népszerűsítését és a geoturizmus előmozdítását célzó rendezvénysorozatot, az Európai Geoparkok Hetét. A kezdeményezéshez idén első alkalommal csatlakozott a 2008-ban megalakult Novohrad–Nógrád Geopark is. Június 5-én a füleki szlovák és magyar tannyelvű iskolák számára a „Barangolás a legfiatalabb vulkánok vidékén” című játékos vetélkedő került megrendezésre. Június 6-án az Ipolytárnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület fogadóépületében megrendezett előadásorozat népszerűsítette a Geopark értékeit. A geológiai tanösvényi túravezetések külön kitértünk a határon átnyúló geoparkkezdeményezés különleges voltára. A rendezvényeket nagy érdeklődés kísérte.

„Túra Manó tábor” a Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontban (augusztus 10–14.)

A táborban részt vevő gyermekek játszva ismerkedhettek meg a környező élővilággal, a kézműves foglalkozásokon pedig ötletes dolgokat készítettek, mint például karkötő, kulcstartó, nyaklánc, kosár. A programok között lovaglás, íjászat, barlangászat (az Esztázkői-barlangban) és túra (a Bél-kői tanösvényen) is szerepelt. A táborozás egy hollókői és ipolytárnóci kirándulással zárult.

Fotó: Erdei Nikoletta

...volt

Nyári táborok az Aggteleki Nemzeti Parkban

Fotó: Piller Enikő

Az idei évben is nagy érdeklődés kísérte az Aggteleki Nemzeti Park Természetismereti Táborát, melyet ismét a Szögliget közelében lévő Szalamandra-házban rendeztünk. A tábor célja, hogy a gyermekek minél több időt töltsenek a természetben, megismerjék, megszeressék azt, és megtanuljanak vigyázni is rá. Természetesen mindez sok játékkal, terepi programmal „fűszerezve” történt. A programok közül ízelítőt néhány: megcsodálták a táborlakók a Baradla-barlangot, íjászkodtak, lovaskocsiztak a hucul lovakkal, készítettek nyárilabdát, újrapapírt, hűtőmágnest, festettek pénztárcát, batikoltak pólót. Megtekintették Dúber Pista bácsi tájházát Szögligeten, és elsétáltak Derenk romközségbe, ahol megnézték az egykori élet nyomait és marad-

ványait. A tábori életet színesítette a reggeli és esti trombitaszó, a tábortűz, és az éjszakai túra. A pénteki táborzáró vetélkedő után egy közös tánccal búcsúztunk egymástól a jövő évi viszontlátás reményében.

Július utolsó hetében nyílt meg a XV. Jósvafői Kézműves Tábor, színvonalas szünidei elfoglaltságot biztosítva az Aggteleki Nemzeti Park környékén lakó és a területen nyaraló gyerekek, fiatalok számára. Ez évben 65 gyermek vett részt a napközis jellegű táborban. A program lehetőséget teremtett különböző kézműves technikák (tűzománc, agyagozás, szövés, textilfestés és nemezés) elsajátítására. A résztvevők bepillantást nyerhettek az egykori Gömör és Torna megye területére jellemző népi díszítőművészet motívumvilágába, de a táborban készült alkotásokon végigtekintve látszik, hogy a gyermekek saját fantáziája is szabadon érvényesülhetett. Délutánonként a környék természeti és kultúrtörténeti értékeivel ismerkedhettek szabad légkörű, játékos túrákon és foglalkozásokon. A kézműves tábor alkotásaiból és a legjobb pillanatokot megörökítő fotókból kiállítás készült, melyet a Gömör-Tornai Fesztivál ideje alatt tekinthettek meg az érdeklődők.

Fotó: Újvárosy Antal

Fotó: Sz. Tóth Erika

lesz...

Szeptember 27. – Tiszta hegyek Napja
„Újraéledő ösvények” – tanösvény-karbantartó túra a Rejtekek – Répáshuta tanösvényen a Hegyező Kerékpáros és Természetvédelmi Egyesülettel közös szervezésben.

Október 4. – Állatok Világnapja, Ökoiskoláknak és Zöld Óvodáknak
Kiállítás-látogatás és „Kő-közi állatvilág” túra gyermekeknek. Helyszín: Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpont.

Október 11. – „Madárbarát kert”
Madáretetőt és madárkalácsot készítünk madárszerető családok, gyermekek bevonásával a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület 34. sz. Bükk helyi csoportjának közreműködésével az Állatok Világnapjához kapcsolódva.

lesz...

„Úton a Világörökséghez”
2009. szeptember 19-én (szombaton) az autótmentes naphoz kapcsolódva immár tizenegyedik alkalommal kerül sor a hagyományos őszi kerékpáros körtúra megszervezésére az Aggteleki Nemzeti Parkban. A közel 50 km-es túra során a résztvevők megcsodálhatják a jellegzetes őszi táj szépségeit és az útvonal által érintett települések kultúrtörténeti értékeit.

A célba érést követően a túrán részt vevő általános iskolás csapatok játékos természetismereti és bringás ügyességi vetélkedőn mérhetik össze tudásukat. A nap zárásaként minden közreműködő díjmentesen vehet részt a Baradla-barlang Hangversenytermében megrendezésre kerülő „Őszközöntő” koncerten.

Ökoturisztikai konferencia a „Magyar Nemzeti Parkok Hete 2009” rendezvény keretében

Folytatás az 1. oldalról.

A konferencián hazánk néhány kulturális emlékekben és hagyományokban kiemelten gazdag tájegységéből hangzottak el előadások. Dr. Kopek Annamária osztályvezető a Balaton-felvidéki Nemzeti Park, Márkus Ferenc igazgató az Őrségi Nemzeti Park, Világosi János osztályvezető a Hortobágyi Nemzeti Park élő hagyományait és annak ökoturisztikai vonatkozásait mutatta be. Ezt követően Baráz Csaba, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság oktatási referense az igazgatóság bükk kólkultúra megőrzése és ökoturisztikai hasznosítása érdekében kifejtett tevékenységét ismertette. Előadásában egyebek között elhangzott, hogy a bükk „ősemberbarlangok” és faragott sziklák olyan egyedi, nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő jelentőséggel bírnak, hogy akár a világörökség címre is eséllyel lehetne pályázni.

A konferencia záró szakaszában neves turisztikai és kulturális örökség-védelmi szakemberek előadásai hangzottak el. Kiss Kornélia, a MT Zrt. piac- és termékmenedzsment iro-

davezetője a KvVM és a nemzetipark-igazgatóságok, illetve a MT Zrt. között kialakult együttműködés néhány eredményét mutatta be. Dr. Puczko László, a Xellum Kft. ügyvezető igazgatója a természeti és a kulturális örökség interpretációjának hasonlóságairól és különbözőségeiről érkezett. Dr. Soós Gábor, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal munkatársa, a Világörökség Magyar Nemzeti Bizottság Titkárságának tagja a turizmus szerepét tárgyalta a világörökség területek fenntartható hasznosításában. Dr. Laczkovics Emőke, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum főtanácsosa a „Magyar Nemzeti Parkok Hete 2009” központi rendezvényeinek helyet adó táj, a Balaton-felvidék szabadtéri szakrális kisméltégeit mutatta be. A záróelőadásban Vars József tájegységvezető (BfNPI) – mintegy ráhangolásként a következő napi Levendula Fesztiválra – a levendulatermesztés balaton-felvidéki múltját és jelenét mutatta be gyönyörű vetített képek segítségével.

A büfépult után Somlai Szilárdnak, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság

oktatási referensének szakmai vezetésével az igazgatóság csopaki központjának parkjában tettek rövid sétát az érdeklődők.

Másnap az V. Levendula Fesztiválhoz kapcsolódva, a Tihanyi-félszigeten került sor a „Magyar Nemzeti Parkok Hete 2009” rendezvény nagyközönségi programjaira. A „zöld forogtató”-ban a tíz hazai nemzetipark-igazgatóság munkatársai várták az érdeklődőket játékos vetélkedőkkel, információkkal a nemzeti parki bemutatóhelyekről és ökoturisztikai programokról. A kínálatot hagyományőrző kézművesek és természetvédelmi civil szervezetek bemutatói színesítették.

Június 22-től 28-ig, egész héten át hazánk tíz nemzeti parkjában különböző helyszíneken gazdag programkínálat, nyílt szakvezetéses túrák, a nemzeti parki bemutatóhelyeken mérsékelt árú belépők, kedvezmények, extra programok várták azokat, akik hazánk természeti és kultúrtörténeti örökségét közvetlenül is szeretnék volna megismerni, vagy csak egy jó kirándulásra vágytak.

Dr. Kiss Gábor (KvVM – főszervező)

Fotó: Kiss Gábor

A magyar tavaszi-fésűsbagoly megkerülése a Borsodi-Mezőségben

Április hónapban elkezdődtek a lepkekutatások a Borsodi-Mezőség területén. Az idei évben a területen potenciálisan előforduló Natura 2000-es lepkefajok kerülnek felmérésre. Az első ilyen célfa az ebben a hónapban repülő, tölgyesekben (elsősorban cseresekben) élő *magyar tavaszi-fésűsbagoly* (*Dioszeghyana schmidtii*). A Borsodi-Mezőség területén eddig nem volt ismert populációja a fajnak, csupán annyi információ volt, hogy a Klementina-majori növényvédelmi fénycsapda évtizedek alatt fogott néhány példányt, melyekről nem tudtuk, hogy a környező mezőségi területekről vagy a Bükkalja ismert populációiból származnak-e.

Ennek kiderítésére idén tavasszal a kutatás során két erdőt vizsgáltunk meg, az egyik az Egerlövői-erdő, a másik a Tiszabábolna mellett elterülő Szili-erdő. A vizsgálatokat Korompai Tamás, a faj neves szakértője végezte. Mindkét erdőben sikerült kimutatni a fésűsbagoly jelenlétét, valamint a Mezőség eddig ismert lepkefaunáját további kb. 30 tavasszal repülő éjjeli lepkefajjal sikerült gyarapítani. (Seres Nándor, Török Hunor Attila – BNPI)

Fotó: Török Hunor Attila

Sasfiókák mentése

Az MME és a BNPI munkatársai júniusban a Borsodi-Mezőségben végezték a parlagis-fiókák jelölését, amikor felfedezték, hogy az egyik háromfiókás fészket tartó fát kidőlés fenyegeti a viharos erejű szél miatt. A mintegy 15 méter magas nyárfa töve egy korábbi gyújtogatás során megégett és meggyengült, így a fának az erős szélben már több méteres kilengése volt. A természetvédők úgy ítélték meg, hogy a fa bármelyik pillanatban kidőlhet, ami nagy valószínűséggel a fiókák halálát okozta volna.

Az ÉMÁSZ Nyrt. kosaras emelővel rendelkező munkagéppel a szakemberek biztonságosan kiemelhetők a három hat-hetes fiókát a veszélyeztetett fészkekből. A fiókákra jelölőgyűrű került, hogy később is azonosíthatóak legyenek, majd áthelyezték őket a mintegy 100 méterre található mesterséges fészkebe. A madarászok ezt követően tisztes távolságból figyelték a szülő madarak viselkedését és örömmel konstatálták, hogy azok elfogadták a kényszerű költöztetést, és folytatták fiókáik etetését az új lakhelyükön is. Remélhetőleg az új, stabil fészkekben már átvészeli a fiókák az elkövetkező három hetet, miután már maguk is szárnyra kelhetnek. (Horváth Márton – MME)

Sikeres közmunkaprogram

A Közmunka Tanács és a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium közös szervezésében 2009-ben is sikeres közmunkaprogramot bonyolít a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság. Idén 40 fő alkalmazása vált lehetővé 12 munkahelyszínen. A foglalkoztatottak 15%-a egy 200 órás motorfűrészekelző (OKJ 31 623 01 0100 21 03) tanfolyamon vett részt a Mátra Erdészeti, Mezőgazdasági és Vadgazdálkodási Szakképző Iskola szervezésében. Júniusban mind a 6 fő közmunkás sikeres vizsgát tett. A BNPI ezzel is segíteni kívánja a közmunkaprogramban résztvevők hosszú távú elhelyezkedési esélyeit. (Lehotai Dóra – BNPI)

Fekete gólya mentése a Szalajka-völgyben

Fotó: Fitala Csaba

Június 22-én, reggel, 6 óra tájban telefonos bejelentés érkezett a BNPI Nyugat-Bükk Tájegységének címezve, egy a szilvásváradai Szalajka-völgy Pisztrángtenyésztő telepén, az ivadéknevelő tavak egyikénél hálóra gabalyodott fekete gólyáról. (E tavakat elsősorban a halivadéokra rendszeresen jár, kevésbé félnék és egyébként védett szürke gémelek távoltartása céljából fedik le felülről hálóval.) Az óvatos fekete gólyák többnyire elkerülik a nap jelentős részében erős zavarásnak kitett telepet, de ez alkalommal a feltehetően közelben fészkelő öreg madár nem tudott ellenállni a táplálékhiány jelentette csábításnak a hajnali, nyugalmasabb órákban. Az őrszolgálat a riasztás után haladéktalanul megkezdte az intézkedést, azaz miközben a helyszín felé tartott, folyamatosan próbálta a völgyben tartózkodó személyeket (erdészek, vadászok) telefonon értesíteni és a telepre irányítani, hogy a madár kiszabadítása ne szenvedjen káros következményt. Az „általános mozgósítás” következtében a gólyát még időben és épségben sikerült a hálóból kiszedni, így esetleges (vízbe)fulladását vagy komolyabb sérülését megakadályozni. Néhány méter felvétele és fém lábgyűrű felhelyezése után a madarat a helyszínen szabadon engedték. A fekete gólya fokozottan védett faj, miniszteri rendeletben pénzben kifejezett értéke 500 000 Ft. Hazai állománya mintegy 250 pár, ezen belül bükk állománya 7-8 pár tehető. Köszönet a bejelentést tevő Bajzát Lászlónak, a mentésben közreműködő erdészeti és telepi dolgozóknak. (Fitala Csaba – BNPI)

Rekord fiókaszám „turuléknál” a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság területén

Fotó: Szitta Tamás

Jól zárult az idei év fiókaszám-mérlege a kerecsensólymokonál. 96 sólyomfióka nevelkedett az igazgatóság területén, főleg a faj védelmében folyó Life Nature pályázat kapcsán kihelyezett mesterséges fészkekben. 92 fiókára került fel a Magyar Madártani Intézet fémgyűrűje és többségükre a befogás nélküli azonosítást lehetővé tevő PIT-gyűrű is került. Egy újabb, adóval felszerelt fióka fogja tudósítani a szakembereket a faj vonulásáról, kóborlásáról – ez a madár a Dél-hevesi Tájegységben látta meg a napvilágot. A száraz tavasz kedvezett a költési sikernek, és némileg gyarapodott a kereszenc kedvelt zsákmányállatának, az ürgének állománya is. A Szlovákiával közös védelmi projektben 16 partnerszervezet munkálkodik a magyarság szakrális „turul” madarának védelmében. (Szitta Tamás – BNPI)

Skóciából jöttek és nekünk dolgoztak

„Working Together for Tomorrow's Future” – Dolgozzunk együtt a holnap jövőjéért. Ez a jelmondata a Fife Air Cadets Conservation Group nevű skót szervezetnek, amely egyik önkéntes munkatáborát a Bükk Nemzeti Parkban rendezte meg. A szervezet Edinburghtól északra elterülő Fife megyében alakult meg 2002-ben. Önkéntes munkáikat az Egyesült Királyság területén túra is kiterjesztették: dolgoztak már a Lake District Nemzeti Parkban, a lengyel Tátra Nemzeti Parkban, Csehországban. 2005-ben vásároltak egy 30 hektáros erdőterületet, amelyben természetvédelmi célú kezelést valósítanak meg.

A június 8. és 16. között, Mark Person vezetésével a Bükk Nemzeti Parkban tartózkodó 23 fős, főleg középiskolásokból álló csoport kétkezi munkájával segítette Tamás-kúti tanösvény kialakítását. A felsőtárkányi Nyugati Kapu Oktató- és Látogatóközpontban elszállásolt vendégek naponta kerékpárral mentek a munkaterületre, a Tamás-kúti házhoz, ahol egy katonai sátor volt a bázisuk. A munkák során kihelyeztek 4 információs táblát, 700 m hosszan kialakítottak egy sétaútszakaszt, és 7 km hosszan felfestették a tanösvényjelzést.

De nem csak munkával teltek a skót fiatalok napjai. Szombaton egri városnézés, strandolás, orgonakonzert segítette a pihenést, kikapcsolódást, a helyi emberek, a kultúra megismerését, valamint sor került egy bükk-fennsíki túrára is. (Baczur János – BNPI)

Fotó: Baczur János

Megkezdődött a Szalamandra Erdei Iskola infrastrukturális fejlesztése

Az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság által benyújtott „A Szalamandra Erdei iskola infrastrukturális fejlesztése” című nyertes pályázat (azonosító: KEOP-3.3.0-2008-0052) keretében megvalósuló fejlesztés magas színvonalú erdei iskola szolgáltatást tesz lehetővé és egyben számos egyéb környezeti nevelési programhoz is jó alapot teremt. A projekt megvalósulásával több programhelyszín is fejlesztésre kerül: Szögligeten a Szalamandra Ház erdei iskola bázishely, Jósavfőn a Kúria Oktatóközpont (3 minősített modul helyszíne). A projekt kiemelt célja a kultúri tematikus oktatóegységek kialakítása, oktatási segédanyagok fejlesztése, oktatástechnikai eszköztár korszerűsítése, az erdei iskola közösségi és lakótereinek, irodáinak bútorfejlesztése.

A szögligeti Szalamandra Ház udvarán, a projekt eredményeképpen létrejövő tematikus foglalkoztató-komplexum Magyarországon egyedülálló kezdeményezés. Olyan környezeti nevelési lehetőséget ad kezünkbe, amely korosztálytól függetlenül a gyerekeket a megtapasztalás, átélés és érzékelés útján formálja szinte észrevétlenül. „Az Aggteleki-karszt értékei” minősített erdei iskola program öt fő téma köré épül fel; az öt téma körülfutásával a karszton terület legjellegzetesebb vonásait lehet megismerni, és a megszerzett tudást elmélyíteni. A témák: a barlang, a víz, az erdő, a mező és az ember a karszton. A foglalkoztató egységek ezeket a témákat testesítik meg: Kő Háza, Víz Háza, Erdő Háza, Mező Háza és a Szádvár foglalkoztató. (Sz. Tóth Erika – ANPI)

Felelős kiadó: Duska József igazgató
Kiadja: Bükk Nemzeti Park Igazgatóság
3304 Eger, Sánc út 6.
Levelezési cím: 3301 Eger, Pf. 116
Telefon: 36/411-581, Fax: 36/412-791
E-mail: bnptitkarsag@bnp.kvmm.hu
www.bnpi.hu

Felelős szerkesztő: Baráz Csaba
Szerkesztik: Bíró Barbara,
Erdei Nikolett, Sz. Tóth Erika,
Újvárosy Antal, Piller Enikő
valamint az ANPI és a BNPI munkatársai
Lektorálják: Holló Sándor,
Ludányi Csaba

Nyomdai munkák: Garamond Kft. Eger
Grafika és tördelés: Molnár Zoltán

ISSN 1788-2567
Nyilvántartási szám: 2.9/1221-1/2006
Készült az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság és a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság együttműködésének keretében.